

RUGĂCIUNEA ȘI MILOSTENIA ÎN (RE)MODELAREA FAMILIEI CREȘTINE

Pr. conf. univ. dr. **Gavril TRIFA**

Abstract: *The prayer and the facts of faith in (re) modeling the Christian family.* One of the most frequent questions that arise in the educational area both in schools and mass media is related to the role of the education within family in the process of forming the new generations of students. The present paper starts from one of the fundamental factors of the education within family, namely the formative value of prayer. It presents the ideal image of the family, founded on the divine commandments and blessed by the Savior, as the one in Cana Galilee. Because the family is, theologically speaking, a space of Christian perfection, the role of prayer is to support the continuous process of modeling and remodeling of the person, including the relationships between family members, through a continuous personal effort sustained by the work of the divine grace.

Keywords: *Bible, faith, family, prayer, formative environment*

1. Rugăciunea „în duh și în adevăr”

Una dintre întrebările cele mai frecvente care apar în spațiul educațional, deopotrivă în cel specific al școlii, cât și în mass-media este legată de rolul educației din familie în procesul formării noile generații de elevi. Lucrarea de față pornește de la unul dintre factorii care fundamentează educația în familie, respectiv de la valoarea formativă a rugăciunii. Este prezentată imaginea ideală a familiei, întemeiată în lumina poruncilor divine și binecuvântată de Mântuitorul, așa cum a fost cea din Cana Galileii. Pentru că familia este din punct de vedere teologic un spațiu al desăvârșirii creștine, rolul rugăciunii este de a susține procesul continuu de modelare și remodelare a persoanei, inclusiv de înțelegere și asumare a încercărilor sau suferințelor, printr-un efort personal continuu, susținut de lucrarea harului divin.

Rugăciunea comună și particulară rostită în cadrul familiei constituie unul dintre mijloacele cele mai importante pentru menținerea și dezvoltarea religiozității membrilor ei. Prin rugăciune omul vorbește cu Dumnezeu, Îi preamărește, Îi cere ajutorul și-I mulțumește pentru binefacerile pe care le-a revărsat asupra lui. De aceea, rugăciunea are valoare în măsura în care este rostită „în duh și în adevăr”, adică din suflet curat și cu toată puterea, mărturisind Adevărul într-o credință cea adevărată: „Duh este Dumnezeu și cei ce I se închină trebuie să I se închine în duh și în adevăr” (Ioan 4,24). Mântuitorul Iisus Hristos a oferit ca exemplu rugăciunea curată a vameșului,

care „cu inima înfrântă și smerită”, stând în partea din spate a templului, își bătea pieptul și zicea „Dumnezeule, fii milostiv mie, păcătosului” (Luca 18,13). Cu alte cuvinte, pentru ca rugăciunea să se poată înălța spre Dumnezeu ea trebuie unită cu smerenia, singura stare care ne determină să ne vedem propria păcătoșenie, „fiindcă oricine se înalță pe sine se va smeri, iar cel ce se smerește pe sine se va înălța” (Luca 18,14).

2. Rugăciunea și „viața” familiei

Dacă rugăciunea este atât de necesară pentru transformarea lăuntrică a omului, cu atât mai mult familia, în integralitatea ei, are nevoie de acest mijloc de înălțare către Dumnezeu care face să se pogoare asupra ei harul cel de sus. În urma rugăciunii stăruitoare (personale, dar și comune) Dumnezeu binecuvântează căsnicia, o face mereu mai puternică, face să înflorească în mijlocul ei darurile cele duhovnicești, roada Duhului Sfânt. Hristos Domnul a promis că „unde sunt doi sau trei, adunați în numele Meu, acolo sunt și Eu în mijlocul lor” (Matei 19,20), arătând prin aceasta că El este prezent într-un mod mai deosebit lângă aceia care Îi împlinesc voia și lucrează pentru numele Lui.

De asemenea, rugăciunea familială se întărește și trebuie să stea în legătură cu rugăciunea întregii comunități creștine, a Bisericii lui Dumnezeu. Sfânta Scriptură arată cum rugăciunea creștinilor făcută pentru Sf. Ap. Petru a făcut ca acesta să fie eliberat din închisoare în chip minunat, printr-un înger al Domnului: „Rugăciunea în comun, a creștinilor din casa Mariei, a avut puterea de a face să cadă lanțurile în care era ținut Petru în închisoare, cu păzitor în dreapta și păzitor în stânga, omenește de neînchipuit să scape din dosul porților zăvorâte și păzite și pe dinafară, și totuși, din somn îngerul Domnului trezește pe întemnițat, îl călăuzește și îl scoate prin ușile, ce se deschid, în chip minunat” (Morușca, 1995, p. 95). Puterea rugăciunii stă în unitatea de iubire și viață a soților, sfințită de Taina Nunții. „Dacă rugăciunea în comun a unor oameni – legați doar prin origine și credință – poate atât de mult, cu atât mai mult va putea rugăciunea în comun a bărbatului cu soția lui, cu care formează un trup și un suflet și cu copiii care fac parte din aceeași unitate perfectă pecetluită de taina nunții. Cât de fierbinte într-un gând unic, îngenunchiați în căință deplină, cu inima zdrobită, vor cere Tatălui Ceresc iertare de greșale și dăruire de curățenie, ardere în duh a înclinărilor rele” (Dârlea, 1995, p. 97).

În Vechiul Testament exemplul cel mai elocvent de credință și rugăciune familială îl avem în Cartea Tobit, în care se descrie relația ce-i caracteriza pe cei doi soți, Tobie și Sara. Aceștia obișnuiau să se roage împreună, iar relația lor se caracteriza printr-o curăție sufletească pilduitoare și pentru vremea Noului Legământ: „Iar când au rămas numai amândoi în cameră, Tobie s-a sculat din pat și a zis: «Scoală, soro, să ne rugăm ca să ne

miluiască Domnul!» Și a început Tobie a zice: «Binecuvântat ești Tu, Dumnezeul părinților noștri, și binecuvântat este numele Tău cel sfânt și slăvit în toți vecii!...Și acum, Doamne, nu plăcerea o caut, luând pe sora mea, ci o fac cu inimă curată. Binevoiește deci a avea milă de ea și de mine și a ne duce împreună până la bătrânețe!» Și a zis și ea cu el: «Amin!»” (Tobit 8,4-5,7-8). Astfel, prin rugăciune și viață curată, binecuvântată de Dumnezeu, cei doi au izgonit pe demonul care dorea să-i dezbine.

Din această întâmplare biblică înțelegem că, în familia în care rugăciunea este făcută cu evlavie și în mod regulat, duhul destrămării și al altor păcate nu mai are putere. Rugăciunea comună rostită în familie poate strânge laolaltă, seara și dimineața, pe membrii care ziua au fost despărțiți prin grijile sau problemele cotidiene, păstrează vie conștiința dependenței unuia de celălalt, dar și creează starea sufletească de pace și liniște atât de necesară familiei, ea înalță viața familială mereu în sfere mai înalte, aduce pacea casei și înveșmântează truda familiei cu demnitate preoțească, pe baza preoției universale pe care o au toți creștinii (Kepler M. Freude).

Sf. Grigorie de Nyssa arăta despre rugăciunea comună a familiei că este păzitoarea cea mai sigură a sfințeniei vieții și credinței conjugale, constituie cântecul de bucurie la nașterea copiilor, este tăria cea adevărată a oamenilor în toate necazurile vieții, dar este și mângâierea cea mai dulce în clipa morții, prin pacea pe care o mijlocește cu Dumnezeu. Autori precum Marko I. Rupnik și Sorin Cosma consideră că rugăciunea familială este cea care adâncește și întărește relația de iubire dintre soți, este o deschidere progresivă a relației înspre celălalt, până la recunoașterea unei prezențe ce susține dorința ca celălalt să-și împlinească planul cu cel ce se roagă. „Rugăciunea argumentează conștiința fidelității și a stabilității. Mai mult, cele două persoane se însoțesc reciproc înaintea lui Dumnezeu, fiecare simte în ce raport se află celălalt cu Dumnezeu. Încet, încet, rugăciunea va pătrunde și va defini dragostea lor. Astfel, rugăciunea îi va ajuta pe cei doi să înțeleagă, progresiv, că sunt făcuți pentru iubirea conjugală și să primească această iubire ca pe o misiune pe care le-a încredințat-o Dumnezeu, pentru ca iubirea însăși, prin ei, să apară în lume” (Sorin Cosma, 2013, p. 238). Prin intermediul rugăciunii cei doi soți vor vedea lucrurile într-o nouă lumină și vor observa semnificația cea mai profundă a acestora, reușind, astfel, să treacă mai ușor prin momentele neplăcute și dificile ale vieții acesteia.

Rugăciunea este pentru viața spirituală cea mai înaltă expresie a iubirii lui Dumnezeu, întrucât cel care Îl iubește pe Dumnezeu nu poate să nu se roage, să nu vorbească cu El. Prin ea omul se unește mistic cu Dumnezeu încât să poată să spună: „...nu mai trăiesc eu ci Hristos trăiește în mine. Și viața mea de acum în trup, o trăiesc în credința în Fiul lui Dumnezeu, Care m-a iubit și S-a dat pe Sine Însuși pentru mine” (Galateni 2,20).

În familie rugăciunea comună creează o atmosferă spirituală de foc curățitor împotriva păcatelor membrilor ei și de har întăritor spre lucrarea virtuților. În acest sens, Sf. Nil Sinitul spune: „Roagă-te în primul rând să te curățești de patimi, în al doilea rând să te izbăvești de neștiință și uitare și în al treilea rând să fii izbăvit de orice ispită și părăsire. Caută în rugăciunea ta numai dreptatea și Împărăția, adică virtuțile și știința și toate celelalte se vor adăuga ție (Mt. 6,33)” (Nil Sinitul, 2006, p. 224). Enumerând roadele duhovnicești ale rugăciunii curate, Sf. Ioan Scărarul spune că rugăciunea este, după însușirea ei, însoțirea și unirea omului și a lui Dumnezeu; iar după lucrare, susținătoarea lumii. Ea este împăcarea lui Dumnezeu; maica lacrimilor și fiica lor; ispășirea păcatelor; pod de trecere peste ispitele vieții; peretele din mijloc în fața necazurilor; zdrobirea războaielor, lucrarea îngerilor, hrana tuturor ființelor netrupești, veselia ce va să vie, lucrarea fără margine, izvorul virtuților, pricinuitoarea harismelor (a darurilor duhovnicești), sporirea nevăzută, hrana sufletului, luminarea minții, securea deznădejdiei, dovedirea nădejdiei, risipirea întristării, oglinda înaintării spirituale, vădirea stării dinăuntru, descoperirea celor viitoare, semnul slavei” (2016).

Rugăciunea comună este aceea care unește bărbatul și femeia într-o comuniune harismatică. Prin practicarea cu multă râvnă a rugăciunii (fie în mod personal, fie în comun), membrii familiei vor putea dobândi cu timpul ceea ce Părinții Bisericii numesc „starea de rugăciune”, care se definește ca fiind o dispoziție nepătimașă a sufletului ce are mintea mereu îndreptată spre înălțimile spirituale ale credinței. De asemenea, membrii familiei sunt datori să se roage cu conștiința că mai presus de toate este voia lui Dumnezeu, așa cum arată Sf. Teofan Zăvorâtul: „Ceea ce v-ați dori pentru viața voastră de familie lăsați în voia lui Dumnezeu, rugându-vă cu sârguință, dar declarându-vă întotdeauna gata să primiți tot ceea ce binevoiește Dumnezeu să vă trimită, chiar dacă nu este ușor” (2006, p. 413). Prin toate acestea, rugăciunea dobândește calitatea de *cale* sau metodă de educație religioasă-morală, iar valoarea acesteia este recunoscută și de documentele oficiale ale disciplinei religioase în România (Opriș, 2012, pp. 124-144).

3. Postul și faptele bune – susținătoarele rugăciunii

Postul este un mijloc important prin care trupul se smerește și este ajutat să-și biruiască propriile patimi iar sufletul se curăță de orice rău și se înalță mai ușor către Dumnezeu. Cumpătarea la mâncare spre care este îndemnat creștinul în timpul posturilor trebuie unită cu smerenia sufletească, singura care poate înlătura cu adevărat ispitele. În acest sens, Sfântul Ioan Scărarul spune: „Cel care vrea să ducă această luptă (a castității) doar prin cumpătare este asemenea celui care înoată cu o singură mână și se străduiește astfel să iasă din ocean. Cumpătării trebuie să i se alătore smerenia; fără cea

din urmă cea dintâi e inutilă” (apud Habra, 1994, p. 197). Sf. Vasile cel Mare, un ilustru teolog și dascăl al Bisericii (Crețu, 2011, pp. 130-132), arată că postul a fost instituit în rai, dar întrucât Adam și Eva au încălcat porunca postului (de a nu mânca din pomul cunoștinței binelui și a răului), au fost izgoniți din acesta. Astfel, pentru ca noi să dobândim raiul și mântuirea este necesar ca să păzim porunca postului: „Legea postului a fost dată în paradis. Adam a primit întâia oară porunca de a posti: «Nu mâncați din pomul cunoștinței binelui și răului» (Facere 2,17). Cuvântul: «Nu mâncați» este o lege a postului și înfrânării. Dacă Eva ar fi postit și n-ar fi mâncat din pom, n-ar mai fi avut trebuință de postul de acum, că «n-au trebuința cei sănătoși de doctori ci cei bolnavi» (Matei 9,12)” (2004, pp. 9-10).

Mântuitorul Însuși a postit 40 de zile și de nopți în pustiul Carantaniei, arătându-ne nouă că fără post sufletesc și trupesc nu putem să biruim patimile și puterea diavolului. De aceea, El spune Apostolilor Săi, care nu au putut să vindece fiul lunatic al unui om, că „acest neam de demoni nu iese decât numai cu rugăciune și cu post” (Matei 17, 21). În același sens, Sf. Afraat Persanul spune că „sfântul post este bine plăcut lui Dumnezeu, este o comoară păstrată în cer, o armă împotriva celui viclean și un scut care abate săgețile vrăjmașului” (1998, p.68).

Prin post se menține pacea divină în interiorul familiei creștine, atât de necesară pentru trăirea unei vieți armonioase între membrii acesteia, semenii lor și Dumnezeu. Sf. Grigorie Palama vorbește despre legătura dintre post, cumpătare și pace: „Pentru că postul și cumpătarea sunt un îndoit zid de apărare, iar cel ce trăiește între acestea se bucură de multă pace, întrucât se află înlăuntrul Ierusalimului. Căci Ierusalim se tălmăcește «pace»” (2000, p. 119).

În urcușul duhovnicesc al familiei o importanță deosebită o are și lectura comună a cărților sfinte și meditațiile pe marginea acestora. Prin citirea Bibliei și a altor cărți duhovnicești creștinul își curăță sufletul și mintea de tot ceea ce este rău și păcătos și primește cuvintele Cuvântului, ce-l vor susține pe calea cea bună în viață și-l vor ajuta să-L cunoască tot mai mult pe Dumnezeu și lucrările Lui în lumea aceasta. Sf. Grigorie de Nazianz arată că prin intermediul cunoașterii lui Dumnezeu se poate ajunge la admirație și la dorința de unire cu El.

Între faptele bune care se cer a fi urmate de către o familie creștină sunt și primirea străinilor și milostenia. Cartea Facerii (18,1-16) descrie primirea pe care patriarhul Avraam I-a făcut-o lui Dumnezeu Însuși, care I s-a arătat în chipul a trei îngeri la stejarul din Mamvri. Sf. Ioan Gură de Aur scoate în evidență ospitalitatea acestui patriarh și îl admiră pentru faptul că deși, la început, acesta nu a știut cine este Cel care îl vizitează, L-a primit cu atâta bucurie și spirit de jertfelnicie. Prin această faptă bună marele patriarh a fost binecuvântat de Domnul Dumnezeu. Mântuitorul Hristos prezintă

primirea de străini drept un criteriu al Judecății de Apoi, El Însuși identificându-se cu cel străin: „...străin am fost și M-ați primit...” (Matei 25,35). La fel, Sf. Ap. Pavel îi îndeamnă pe creștini să se ajute între ei și să fie primitori de străini: „Faceți-vă părtași la trebuințele sfinților, iubirea de străini urmând” (Romani 12,13).

Filantropia sau milostenia, trupească și sufletească, este acea faptă bună prin care membrii familiei sunt îndemnați să ajute pe semenii lor aflați în nevoi, prin aceasta ei asemănându-se lui Dumnezeu care este Mult-Milostiv față de toți oamenii. Marele prooroc al Vechiului Testament, Isaia, arată că postul cel adevărat este cel unit cu milostenia, în urma căreia vine binecuvântarea divină: „Împarte pâinea ta cu cel flămând, adăpostește în casă pe cel sărman, pe cel gol îmbracă-l și nu te ascunde de cel de un neam cu tine. Atunci lumina ta va răsări ca zorile și tămăduirea ta se va grăbi. Dreptatea ta va merge înaintea ta, iar în urma ta slava lui Dumnezeu. ... Dacă dai pâinea ta celui flămând și tu saturi sufletul amărât, lumina ta va răsări în întuneric și bezna ta va fi ca miezul zilei” (Isaia 58,7-8,10). Rugăciunea devine astfel cale și susținătoare a faptelor bune, sprijin în credință și în familie pentru părinți, model religios-moral pentru copii.

Referindu-se la câteva citate scripturistice, Sf. Ioan Gură de Aur laudă milostenia și o recomandă tuturor creștinilor: „Că milostenia ne curățește păcatele: «Dați milostenie, spune Domnul și toate vă vor fi curate» (Luca 11,41). Milostenia e mai mare decât jertfa: «Milă voiesc, iar nu jertfă» (Matei 9,13). Milostenia deschide cerurile: «Rugăciunile tale și milosteniile tale s-au suit spre pomenire înaintea lui Dumnezeu» (Fapte 10,4). ... Fecioarele care n-au făcut milostenie au fost aruncate afară din camera de nuntă și au intrat numai cele ce făcuseră milostenia (Matei 25,1,13). Pe toate acestea știindu-le, să semănăm cu dărnicie, ca să secerăm rod și mai îmbelșugat și să avem parte de bunătățile cele viitoare” (1994, pp. 585-586).

Necesitatea filantropiei creștine poate fi înțeleasă în contextul nevoilor materiale ale unei părți a societății în care trăim. Așa arăta și Sf. Grigorie de Nyssa, atunci când a tâlcuit „Fericirile” și a spus: „Ce este deci mila și în ce se arată? Și cum e fericit cel ce primește întocmai ceea ce dă? Căci zice: «Fericți cei milostivi, că aceia se vor milui» (Matei 5,7). Înțelesul nemijlocit al acestei spuse îl invită pe om la iubirea de semenul lui și la compătimirea lui, din pricina neegalității și firii schimbătoare a împrejurărilor vieții, care fac ca nu toți să se afle în aceleași stări nici în privința cinstitii, nici a stării trupului, nici a celorlalte înzestrări. Căci de cele mai multe ori viața e împărțită, fiind sfâșiată prin cele contrare: prin robie și domnie, prin bogăție și sărăcie, prin slavă și necinste, prin slăbiciunea și tăria trupului și prin toate cele asemănătoare. Deci pentru ca cel ce are prea puțin să vină la egalitate cu cel ce are prea mult și cel ce e în lipsă să se umple prin cel ce

prisosește, poruncește oamenilor mila față de cei în greutate” (1982, pp. 369-370).

Familia creștină are posibilitatea să se deprindă cu anumite practici religioase, prin care să fie ferită de „rănilor” păcatelor și prin care să înainteze spre Dumnezeu, dar în același timp este necesar ca și locul unde ea își duce viața de zi cu zi să arate ca o „mică Biserică”, în care să simtă nu doar căldura comuniunii interpersonale, ci care să-i insufle și o atmosferă de religiozitate.

Icoanele reprezintă o podoabă de mult preț în casa unui creștin, întrucât acestea transmit pe calea imaginii mesaje sfinte, sunt purtătoare de har și au rolul de a-i apropia de Dumnezeu pe cei care le privesc și le cinstesc cu evlavie. „La loc de frunte, în centru, trebuie să fie așezată icoana lui Hristos, ca un statornic memento, pentru toți ai casei, că în centrul vieții noastre trebuie să stea blândul Iisus, cu învățătura, cu dragostea, cu îndemnul și cu pildele vieții sale” (Policarp Morușca, apud Dârlea, 1995, p. 119).

Pentru fiecare membru al familiei, pentru vârsta și preocuparea sa, există câte o icoană specifică. Așa de exemplu icoana „Atelierul din Nazaret” îndeamnă la muncă pe cei din familie, fiecare având un rol bine determinat pentru folosul tuturor; icoana „Blândul Păstor” se adresează întâi tatălui, ca și cap al familiei, îndemnându-l să se îngrijească pentru hrana trupeză și sufletească a casnicilor săi și să-i îndrepte pe aceștia pe calea mântuirii; icoana Maicii Domnului le determină pe mame să-și crească copiii cu multă dragoste și să-i învețe să-L cinstească pe Dumnezeu iar icoana „Celor zece fecioare” îi îndeamnă pe tineri să aleagă calea cea dreaptă în viață și să fie pregătiți duhovnicește permanent pentru întâlnirea cu Dumnezeu.

Concluzii:

Rugăciunea din familie, particulară sau în comun, însoțită de lumina faptelor bune reprezintă o candelă, simbolul luminii învierii Domnului. Dacă pentru vremea încercărilor persoana, precum și familia se pregătesc și se înarmează cu armele luminii, familia are posibilitatea să se întărească spiritual, nu doar să supraviețuiască. Așa cum lumina candelii luminează gândurile noastre și ne îndeamnă să viețuim în lumina dumnezeiască a harului și a faptelor bune, rugăciunea întărește și călăuzește în toată vremea și înspre tot lucrul bun. Sf. Ap. Pavel ne îndeamnă: „Altădată erați în întuneric, iar acum sunteți lumină întru Domnul; umblați ca fi ai luminii! Pentru că roada luminii e în orice bunătate, dreptate și adevăr” (Efeseni 5,8-9). Așadar, crucea, icoana și candela ajută ca rugăciunea familiei să se ridice la Dumnezeu, precum fumul de tămâie și coboară harul Duhului Sfânt care sfințește atât pe membrii familiei, cât și casa lor, ce devine o mică biserică integrată în Biserica cea mare. Totodată, rugăciunea, postul, milostenia,

primirea străinilor, lectura duhovnicească, precum și prezența obiectelor de cult în casa creștinului fac ca familia acestuia să fie cu adevărat o școală a viețuirii înspre împărăția cea cerească. Colțul de rugăciune familială, rezervat sfințelor icoane, devine un „spațiu aflat în afara lumii, în afara timpului, prin care omul intră în Împărăția cerurilor, încă în această lume fiind” (Laroche, 1995, p. 17).